

kiksi kirkon sisällä pohditaan suhtautumista uuteen avioliittolakiin, Hagmanin tutkimus tarjoaa tärkeän näkökulman (homo-)seksuaalisuuden muuttuvaan luonteeseen. Vajaan sadan vuoden aikana samasukupuolinen halu on saanut monenlaisia muotoja, ja siihen on suhtauduttu hyvin eri tavoin hyvin eri syistä. Nämä historiassa eläneet uhkaavat ja vaaralliset hahmot vaikuttavat nykykeskustelun taustalla, vaikka emme sitä välttämättä huomaa. Hagman tekee suuren palveluksen nykyhetken keskustelijoille nostamalla esiin homouden kumman historian.

TEEMU RATINEN, TEOL. TRI

MARI PULKKINEN

Salattu, suoritettu ja sanaton suru: Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena. Helsinki: Unigrafia 2016. 417 s.

Mari Pulkkisen uskontotieteen väitöskirja on tärkeä puheenvuoro suomalaisen surukeskusteluun. Pulkkisen tutkimus suomalaisesta surusta perustuu 159 kirjeen aineistoon vuosilta 2003–2005. Tutkimukseen osallistettiin lehti- ja internetkirjoituspöytäkirjojen perusteella. Osallistujat olivat eri-ikäisiä ja eritaustaisia suomalaisia kirjoittajia. Pulkkinen tarkastelee läheisen menettämistä ainutkertaisen ihmisen kokonaisvaltaisena kokemuksena, joka on yhtäältä syvästi subjektiivinen, mutta toisaalta lähtökohtaisesti myös jaettu. Hän rakentaa tutkimukseensa käsitteellisiä-teoreettisen analyttisen työkalun, jolla hän pyrkii tavoittamaan tunteen ja tajunnan, tekojen ja toiminnan sekä sanojen ja kieliopin ulottuvuuksilla liikkuvaa surua. Pulkkinen korostaa myös, että menetykskokemusta ei voida ymmärtää huomioimatta kokonaiskon-tekstia – elämän kulkua, kulttuuris-

yhteis-kunnallista kehystä ja sen kuoleman kulttuuria. Pulkkinen tulee siihen tulokseen, että suru näyttyy tunteiden ja tajunnan osalta salattuna ja vaikeasti tavoitettavana. Tunteet ovat moninaisia ja tulkinnanvaraisia, ja surulla on myös kehollinen, kulttuurinen ja sosiaalinen ulottuvuutensa, joka on usein vaikeasti sanoitettavissa.

Pulkkisen keskeinen sanoma on se, että suru on kokonaisvaltainen ja normaaliin elämään kuuluva asia, josta ei tarvitse selvitä tai päästä yli. Erityisesti Pulkkisen kritiikki kohdistuu psykologis-kliiniseen surukäsitykseen, joka kirjoittajan mukaan on kehitetty ammattilaisten tarpeista ymmärtää surua surevien tarpeiden sijaan. Siksi kirjallisuutta hallitseva käsitys surusta tilapäisenä häiriötilana, josta pitäisi mahdollisimman nopeasti päästä eroon, on surevalle lähinnä haitallinen asia. Monesti sureva kokee surevansa ikään kuin väärin.

Vaikka Pulkkinen kirjoittaa ajattelevansa surusta toisin, eivät hänen näkemyksensä ole kansainvälistä surututkimusta tuntevalle uusia. Esimerkiksi George Hagmanin artikkelissa vuodelta 2001 todetaan miltei kaikki Pulkkisen esiin nostamat psykologis-kliinisen surukäsityksen ongelmat jo vuosia aiemmin esiin tulleina asioina. Pulkkisen kritiikki vaikuttaakin perustuvan suurelta osin siihen, mitä sosiologi Tony Walter on 1990-luvulla esittänyt. Siihen on surututkimuksen piirissä vastattu hyvinkin perusteellisesti ja uudemman keskustelun huomioon ottaminen olisi ollut Pulkkisen tutkimukselle hyödyllistä.

Yleisen suomalaisen surukeskustelun kannalta Pulkkisen teos on erittäin tarpeellinen. Suru ei ole sairaus, vaan elämän mielekkyyden perusteisiin ja ihmisyyteen erottamattomasti kuuluva asia – kokonaisvaltainen kokemus. Suru on paitsi tunte, myös kehollista kokemista, se on sosiaalista ja siinä on myös hyviä puolia. Suomalaisessa julkisessa surukeskustelussa ja -kirjallisuudessa

nämä puolet ovat jääneet vähemmälle huomiolle.

Surututkimuksen puheenvuorona Pulkkisen teos ei puolestaan ole yhtä vakuuttava. Hän kritisoi suomalaista surututkimusta, koska se perustuu psykologis-kliiniseen surukäsitykseen. Pulkkinen korostaa, että hän on rajannut hyödyntämänsä ”tutkimuksen siten, että painopiste on suomalaista surua empiirisellä otteella lähestyvässä väitöskirjatutkimuksessa” (s. 21). Tätä hän perustelee sillä, että suru on ajallisesti ja paikallisesti väritynyt ilmiö, ja hänen aineistonsa on kotimaista. Pulkkisen ratkaisun voisi vielä jotenkin hyväksyä aineiston keskusteluttamisen suhteen, mutta kansainvälisen surututkimuksen jättäminen vähemmälle on selkeä puute. Siihen perehtyminen olisi antanut Pulkkiselle paremman käsityksen siitä, mihin esimerkiksi suomalaiset hoitotieteelliset tutkimukset pohjaavat.

Vaikka Pulkkisen kritiikki yleisessä suomalaisessa keskustelussa esiintyvää kapeaa surukäsitystä kohtaan on purevaa, hänen kritiikkinsä suomalaista surututkimusta kohtaan vaikuttaa menevän maalistaan ohi. Hyvänä esimerkkinä tästä on Pulkkisen suomalaisen surututkimuksen pioneerin Soili Poijulan *Surutyö*-teokseen (2002) kohdistama kritiikki. Poijula kirjoitti aikanaan teoksensa siksi, että vuonna 1996 julkaistu jatkuviin tunnesiteisiin perustuva uusi surukäsitys haastoi perinteiset vaihemallit ja erityisesti sen, että surevan tulisi katkaista tunnesiteensä vainajaan. Poijula kirjoittaa: ”Jokaisen ihmisen suru on yksilöllinen – suru sisältää tunteita, asenteita ja käyttäytymisen – suru ei ole jotakin, joka menee ohi, vaan jotakin, jonka kanssa sureva elää.”

Nähdäkseni Pulkkinen on samalla asialla kuin Poijulakin. Molemmat korostavat surun kokonaisvaltaisuutta kokemuksena, jolla ei ole mitään tiettyä päätepistettä. Pulkkinen kritikoit psykologis-kliinistä surukäsitystä viittaamalla Poijulaan: ”Vaikka aikarajat on todettu rikotaksi myy-

teiksi, on normaalin surun ajateltu voivan vain *tavallaan* kestää läpi elämän” (s. 55). Poijulan ydinviesti siteratussa kohdassa on nimenomaan se, että surulla ei ole kestoja. Hän toteaa, että ajatus surun tietyistä kestoista on todettu tarpeettomaksi ja että suru voi kestää koko elämän ajan, vaikka se ei jatkukaan samanaikaisena. Tunnereaktiot heikkenevät ajan myötä, mikä on empiirisessä tutkimuksessa todettu. Pulkkinen ei näe, että Poijula puhuu samasta asiasta kuin hän itse eli ettei surulle voi asettaa mitään tiettyä kestoja. Vainkuttaa siltä, että Pulkkinen suhtautuu Poijulan kirjaan hieman asenteellisesti psykologis-kliinisen surukäsityksen edustajana eikä näe, että heidän käsityseronsa on minimaalinen. Ero tulee lähinnä siinä, että Poijula psykologina tuntee psykologisen käsitteistön ja selittää sitä yleisajatusajaksi, kun Pulkkinen sanoutuu irti koko käsitteistöä.

Pulkkinen kritisoi psykologis-kliinistä surukäsitystä myös siitä, että sen mukaan surusta pitää selviytyä. Hän toteaa, että surusta ei tarvitse selviytyä, sillä se on elämän luonnollinen osa. Kuitenkin myös Pulkkinen on kirjansa perusteella kiinnostunut surevien tukemisesta. Tämä on tärkeää siksi, että parempi ymmärrys parantaa esimerkiksi ammattilaisten tukea ja parempi tuki auttaa surevia voimaan paremmin, mikä voidaan nähdä myös selviytymisenä; ei ylipääsemisenä, mutta eteenpäin pääsemisenä. Surun näkeminen kokonaisvaltaisena kokemuksesta ja luonnollisena osana ihmiselämää auttaa siis selviytymään surun kanssa. Psykologinen ja hoitotieteellinen tutkimuskin on luonnollisesti kiinnostunut surevien tukemisesta kohti parempaa jaksamista. Näin on erityisesti traumaattisessa surussa, jota Pulkkinen ei juurikaan käsittele. Tämä onkin kirjan suurin yksittäinen puute.

Kun surututkimuksessa (psykologis-kliinissäkin) tänä päivänä puhutaan surusta selviämisestä, sillä tarkoitetaan sitä, että arki sujuu ja

suru on mukana luontevana, muttei elämää kohtuuttomasti kuormittavana osana. Jos tässä prosessissa sureva onnistuu näkemään surun sellaisena kuin Pulkkinen sen esittää – elämään kuuluvana luonnollisena, vaikkakin kipeänä osana – siitä on surevan jaksamiselle hyötyä. Aiheesta olisi löydettävissä kansainvälistä surututkimusta, kuten George Bonannon resilienssitutkimukset, joiden teoriakenttään Pulkkinen tutkimus soljuvasti solahtaisi. Yksi resilienssin eli selviytymiskykyisyyden tekijöistä on menetyksen sopiminen omaan maailmankatsomukseen eli juuri se, mihin Pulkkinen viime kädessä tähtää. Pulkkinen mainitsee kyllä Bonannon, muttei käsittele oman tutkimuksensa sopivuutta hänen teoriansa valossa.

Ajantasaisen surututkimuksen toinen iso teema, merkityksen etsintä (meaning making) ja siihen liittyvä narratiivisuus käsittelevät samoja surun osa-alueita kuin Pulkkinenkin. Teos olisi ansiokkaampi, jos nämä näkökulmat olisi otettu huomioon. Ilmiön kokonaisvaltaiseen tarkasteluun kuuluvat myös psykologian ja hoitotieteen näkökulmat. Pulkkinen esittelemä ajatus, että näiden piirissä esitetyt teoriat ja käsitteet ovat ensi sijaisesti syntyneet asiantuntijadiskurssia varten, pitää nähdäkseni paikkansa. On tehtävä yleistyksiä, sillä ei ole mahdollista jäädä lukemattomaan määrään subjektiivisia kokemuksia surusta. Yleistyksiä tehdessään asiantuntijat tietävät, etteivät ne vastaa kaikkien kokemusta. Kääntöpuolena jotkut surevista voivat kokea surevansa väärin, mikäli yleistykset ja oma kokemus eivät vastaa toisiaan. Tässä Pulkkinen kirjan sanoma on äärimmäisen tärkeä. Suru on kokemuksena kokonaisvaltainen ainutkertaisen ihmisen kokemus.

Kaikesta kritiikistäni huolimatta Pulkkinen osuu monessa kohdassa surun ytimeen. Hän kirjoittaa rikkaasti ja luovasti. Tutkittu aineisto kertoo tärkeää sanomaa surun monimuotoisuudesta ja kokonais-

valtaisuudesta. Ehkä kaikkein ansiokkaainta surututkimuksen kannalta on Pulkkinen luoma analyysimalli läheisen menettämisenä moniulotteisena ja kontekstualisoituna kokemuksena. Se avaa käyttökelpoisen ja laajan työkalun ja näkökulman suomalaiseseen – sanattomaan, suoritettuun ja salattuun – suruun.

JUHA ITKONEN, TEOL. MAIST.

SERAFIM SEPPÄLÄ Ikonin filosofia. Helsinki: Kirjapaja 2014. 128 s.

Serafim Seppälä on ortodoksinen pappismunkki ja systemaattisen teologian professori Itä-Suomen yliopistossa. Kirja *Ikonin filosofia* on ollut tarpeen, sillä toisin kuin monet muut ikonikirjat, se ei käsittele ikonimaalauksen teknistä puolta, yksittäisen ikonin teologista sanomaa tai ikonien historiaa. Kirjan tavoitteena on antaa hahmoa yksittäisten ikonien takana olevan ikonisen kuvakielen periaatteille: esimerkiksi miten ajan ja tilan kategoriat toimivat ikonissa, miten kasvot ovat läsnä ikoneissa, mitä on ikonisen valon filosofia. Kirjan keskeisimpiä kysymyksiä on merkitsemisen luonne: miten ikoni viittaa tai mikä on ikonisen kerroksen hengellinen, aatteellinen ja esteettinen taustarakente.

Kirjoittajan mukaan kirjan kysymykset voidaan tiivistää yhteen kysymykseen: mitä on ikoninen oleminen? Tätä kirjoittaja kutsuu ikonin filosofiksi. Siinä missä ikoniteologian pyrkimyksenä on ikonien välittämisen sisällön kuvaaminen, ikonin filosofia pyrkii hahmottamaan tapaa, jolla ikonin sisältö välittyy. Kirjan pyrkimyksenä ei ole tiettyjen kuvien analyysi, vaan ikonisuuden idea eli se, millaisia ikonien tulisi olla ja miten.

Kirjassa on seitsemän varsinaista lukua, jotka käsittelevät aihetta teoreettisesti eri tulokulmista: ikoninen